

Ministrstvo za izobraževanje, visoko šolstvo in raziskovanje

Direktorat za šolstvo

MINISTRSKA OKROŽNICA št. 8 Rim, 6. marec 2013

Zap. št. 561

Generalnim direktorjem Deželnih šolskih uradov

NA NJIHOVIH SEDEŽIH

Ravnateljem šol

NA NJIHOVIH SEDEŽIH

Deželnim referentom za invalidnost / specifične učne težave

NA NJIHOVIH SEDEŽIH

Združenjem v okviru

Stalnega opazovalnega urada za vključevanje učencev in dijakov z invalidnostjo

NA NJIHOVIH SEDEŽIH

Združenjem staršev FONAGS

NA NJIHOVIH SEDEŽIH

Združenjem Nacionalnega foruma študentov

NA NJIHOVIH SEDEŽIH

Predsednikom Pokrajinskih konzult dijakov

NA NJIHOVIH SEDEŽIH

Zadeva: Ministrska direktiva z dne 27. decembra 2012 "Intervencijska orodja za učence in dijake s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami in teritorialna organizacija za vključujočo šolo".

Operativne smernice

Minister je 27. decembra lani podpisal sklop priloženih Smernic o *Intervencijskih orodjih za učence in dijake s posebnimi učnimi potrebami in teritorialni organizaciji za vključenost v šolskem okolju*, ki natančneje opredeljuje vključujoč pristop italijanske šole s ciljem celostnega udejanjenja pravice do učenja vseh učencev in dijakov, ki se soočajo z učnimi težavami. Smernice na novo opredeljujejo

in dopolnjujejo tradicionalni pristop k vključevanju v šolo, ki temelji na potrdilu o invalidnosti, in razširja področje ukrepanja in odgovornosti vse izobraževalne skupnosti na celotno področje posebnih vzgojnih in izobraževalnih potreb (PVIP), ki torej vključuje: "socialno in kulturno prikrajšanost, specifične učne in/ali razvojne težave in motnje, težave zaradi nepoznavanja italijanske kulture in jezika, ker pripadajo drugim kulturam".

Smernice torej razširjajo pravico do prilagojenega učenja na vse učence in dijake s težavami, pri čemer se izrecno sklicuje na načela, opredeljena v Zakonu št. 53/2003.

Brez sprememb za obveznost predložitve potrdil za uveljavljanje pravic, povezanih z invalidnostjo in specifičnimi učnimi težavami, je dolžnost razrednih svetov ali timov učiteljev navesti, v katerih drugih primerih je primerno in potrebno vpeljati prilagojeno didaktiko in, po potrebi, kompenzacijske ali dispenciacijske ukrepe, da bi zagotovili globalen in vključujoč pristop do vseh učencev in dijakov. Najprimernejše orodje je individualen in prilagojen potek izobraževanja, pripravljen v obliki prilagojenega učnega načrta (PUN), katerega namen je, s kolegijsko, soodgovorno in participativno pripravo opredeliti, spremljati in dokumentirati najprimernejše strategije ukrepanja in merila za ocenjevanje učnih dosežkov.

V tem novem in širšem pogledu prilagojenega učnega načrta ne smemo več dojemati zgolj kot razlago kompenzacijskih in dispenciacijskih orodij za učence in dijake s specifičnimi učnimi težavami, temveč kot orodje, v katerega bo mogoče na primer vključiti vzgojno-izobraževalne načrte, ki bodo umerjeni na najnižje pričakovane ravni izhodnih znanj (te potrebujejo številni učenci ali dijaki s PVIP, ki pa zanje nimajo ustreznega diagnostičnega potrdila), torej programska orodja in ne toliko orodja za nadomestitev ali oprostitev od določenih nalog, katerih funkcija za didaktiko je izključno uporabnostne narave.

Smernice jasno določajo, da mora biti skrb za učence in dijake s PVIP v središču pozornosti in skupnih prizadevanj šole in družine.

Uvedbo individualnega in prilagojenega poteka izobraževanja za učence in dijake s posebnimi vzgojnimi in izobraževalnimi potrebami mora odobriti razredni svet oziroma, v osnovnih šolah, vsi člani pedagoškega tima, in na podlagi tega izdelati PUN, ki ga podpišejo ravnatelj šole (ali učitelj s posebnim pooblastilom ravnatelja), učitelji in družina. Če je treba za institucionalne namene obdelati občutljive podatke, je treba v PUN vključiti tudi dovoljenje družine.

Kot primer bo na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, visoko šolstvo in raziskovanje objavljenih nekaj vzorčnih PUN (glej <http://hubmiur.pubblica.istruzione.it/web/istruzione/dsa>).

Če učenec ali dijak nima kliničnega ali diagnostičnega potrdila, razredni svet ali tim učiteljev ustrezno utemelji sprejete odločitve na podlagi pedagoških in didaktičnih mnenj, s čimer se izognejo morebitnim sporom.

Učenci in dijaki s SUT in posebnimi razvojnimi motnjami

Za učence z diagnozo SUT, ki jo izda zasebna ustanova, je priporočljivo, da v času do izdaje potrdila javne ali akreditirane zdravstvene ustanove učitelji preventivno uporabijo ukrepe, predvidene z Zakonom št. 170/2010, če razredni svet ali tim učiteljev osnovne šole na podlagi psihopedagoških in didaktičnih mnenj prepozna in ugotovi primanjkljaje, ki jih je mogoče upravičeno pripisati motnji.

Prejemamo namreč številna poročila o učencih in dijakih (ki so sicer diagnostične teste opravili že v prvih mesecih šolanja), ki dobijo potrdilo šele proti koncu šolskega leta in zato v vmesnem času ostanejo brez podpore, do katere so v osnovi upravičeni. Zato je treba težave zaradi dolgotrajnih postopkov izdaje potrdil (v številnih primerih več kot šest mesecev) premostiti in odpraviti s sprejetjem individualnega in prilagojenega učnega načrta ter vseh ukrepov, ki so potrebni na podlagi ugotovljenih vzgojno-izobraževalnih potreb. V zadnjih letih vsakega cikla šolanja je treba zaradi zahtev, povezanih z državnimi izpiti, potrdila predložiti do 31. marca, kot je določeno v 1. členu sporazuma, podpisanega na **Konferenci med državo in deželami** v zvezi s potrdili za SUT (evidenca listin št. 140 z dne 25. julija 2012).

Področje socialno-ekonomske, jezikovne in kulturne prikrajšanosti

Dodatno pozornost je treba nameniti področju PVIP, ki zajema socialno-ekonomsko, jezikovno in kulturno prikrajšanost. V tem smislu Smernice opozarjajo, da "ima lahko vsak učenec ali dijak ves čas ali v določenem obdobju tudi posebne vzgojne in izobraževalne potrebe: botrujejo jim lahko bodisi fizični, biološki, fiziološki razlogi, ali tudi psihološki in socialni vzroki, na katere se mora šola ustrezno in individualno odzvati". Tovrstne SUT je treba opredeliti na podlagi objektivnih elementov (npr. poročila socialnih delavcev) ali utemeljenih psihopedagoških in didaktičnih mnenj.

Za te učence in dijake, zlasti za tiste, ki se soočajo s težavami zaradi nepoznavanja italijanskega jezika, npr. učence tuje narodnosti, ki so se priselili nedavno in še posebej tiste, ki so se v italijanski šolski sistem vključili v zadnjem letu, je prav tako mogoče uvesti individualne in prilagojene poteke izobraževanja ter uporabiti ustrezna kompenzacijska orodja in dispencacijske ukrepe (npr. oprostitev od branja na glas in šolskih aktivnosti, pri katerih se ocenjuje branje, hitro pisanje po nareku itd.), na enak način, kot je že opisano zgoraj.

V tem primeru bo potrebno spremljati učinkovitost ukrepov, da se bodo slednji izvajali le, dokler je to nujno potrebno. Za razliko od diagnostično potrjenih motenj bodo torej dispencijski ukrepi v zgoraj opisanih primerih prehodne narave in tesno povezani z didaktičnimi vidiki, kar pomeni, da bodo imele vzgojne in izobraževalne strategije v obliki prilagojenih učnih poti prednost pred kompenzacijskimi orodji orodja in dispencijskimi ukrepi.

Seveda ne bo mogoče izvzeti pisnega preverjanja tujega jezika, razen če je prisotna klinično diagnosticirana posebna motnja, kot je določeno v 6. členu ministrske uredbe št. 5669 z dne 12. julija 2011 in v priloženih Smernicah.

Nenazadnje je treba opozoriti, da se v skladu s 5. členom UPR št. 89/2009 dve uri pouka drugega jezika EU v nižjih srednjih šolah lahko v okviru šolske avtonomije uporabita tudi za dodaten pouk in utrjevanje italijanskega jezika za tuje učence, ki nimajo potrebnega znanja in spretnosti v tem jeziku.

Morebitne določbe o izvajanju državnih izpitov ali letnih preverjanj znanja bodo posredovane kasneje.

UKREPI NA RAVNI POSAMEZNE IZOBRAŽEVALNE USTANOVE

Za izvajanje takšne "politike za vključevanje" Smernice izobraževalnim ustanovam posredujejo napotke, ki jih je treba v posameznih šolah udejanjati z nekaterimi strateškimi ukrepi, ki so povzeti v nadaljevanju.

1. Brez sprememb za določbe drugega odstavka 15. člena Zakona št. 104/92 naloge **Delovne skupine za invalidnost ustanove - DSIU (it. GLHI)** vključujejo vprašanja, povezana z vsemi SUT. V ta namen so v delo skupine vključeni vsi obstoječi posebni in koordinacijski viri šole (podredne funkcije, učitelji za podporni pouk, **vzgojno-kulturni svetovalci (it. AEC)**, svetovalci za komuniciranje, predmetni učitelji s posebnimi izkušnjami in/ali izobrazbo ali učitelji, ki so zadolženi za usklajevanje razredov, starši, strokovnjaki ustanove ter zunanji strokovnjaki s koncesijo šole), s čimer se zagotovi čim širši in kapilaren prenos izboljševalnih ukrepov znotraj učiteljskega zbora in učinkovita sposobnost zaznavanja in posredovanja v primeru kritičnih problematik v razredih.

Ta delovna skupina je imenovana **Delovna skupina za vključevanje - DSV (it. GLI)** in opravlja naslednje funkcije:

- ⊗ odkrivanje PVIP, prisotnih v šoli;
- ⊗ zbiranje in dokumentiranje vzgojno-izobraževalnih ukrepov, ki se lahko izvajajo tudi v okviru organizacijskih učnih ukrepov v mrežah med šolami in/ali v povezavi s strateškimi ukrepi uprave;

- ⌘ osredotočanje in izmenjava mnenj o posameznih primerih, svetovanje in podpora sodelavcem glede strategij in metod upravljanja in obvladovanja razredov;
- ⌘ odkrivanje, spremljanje in ocenjevanje ravni vključujoče šole;
- ⌘ zbiranje in usklajevanje predlogov, ki jih pripravijo posamezne DSI na podlagi dejanskih potreb v skladu s črko b) 605. odstavka 1. člena zakona št. 296/2006, prenesenih v **individualni učni načrt**, kot je določeno v petem odstavku 10. člena Zakona št. 122 z dne 30. julija 2010;
- ⌘ priprava predloga **letnega načrta za vključevanje** za vse učence in dijake s PVIP, ki se pripravi ob koncu vsakega šolskega leta (do konca meseca junija).

V ta namen skupina analizira prednosti in slabosti ukrepov za vključevanje v šoli, izvedenih v preteklem šolskem letu, in pripravi splošno oceno funkcionalne uporabe posebnih virov, institucionalnih in neinstitucionalnih, ki lahko doprinesejo k povečanju ravni splošne inkluzivnosti šole v naslednjem šolskem letu. Načrt nato obravnava in potrdi učiteljski zbor in ga posreduje pristojnim **Deželnim šolskim uradom**, **pokrajinskim medinstitucionalnim delovnim skupinam - PMDS (it. GLIP)** in **deželnim medinstitucionalnim delovnim skupinam -DMDS (it. GLIR)**, vključno s prošnjo za dodelitev osebja za podporni pouk, ter drugim območnim ustanovam kot predlog za dodelitev virov v njihovi pristojnosti, pri čemer upošteva tudi veljavne programske sporazume ali druge posebne sporazume o šolskem vključevanju, podpisane z lokalnimi upravami. Deželni šolski uradi nato posameznim šolam kot celoti dodelijo podporne vire v skladu z določbami enajstega odstavka 19. člena Zakona št. 111/2011.

V mesecu septembru skupina, glede na vire, ki so bili dejansko dodeljeni posamezni šoli ali, v skladu z določbami 50. člena Zakona št. 35/2012, mrežam šol, prilagodi načrt, na podlagi katerega ravnatelj šole dokončno porazdeli vire, pri čemer se seveda upoštevajo "funkcionalne" potrebe.

Na tej točki posamezne **Operativne delovne skupine za invalidnost - ODSI (it. GLHO)** dokončajo pripravo **Individualnega učnega načrta - IUN (it. PEI)** za invalidne učence v vsakem razredu na podlagi navedb v *Smernicah* z dne 4. avgusta 2009.

- ⌘ Poleg tega Delovna skupina za vključevanje predstavlja vmesni člen med mrežo OPC in območnimi socialno-zdravstvenimi službami za izvajanje sistemskih ukrepov (usposabljanje, mentorstvo, projekti na področju preventive, spremljanje itd.).

Z organizacijskega vidika in ob spoštovanju avtonomnih odločitev šol se predlaga, naj skupina svoje dejavnosti izvaja tako, da se (kar zadeva obstoječe posebne vire: učitelje za podporni pouk, **vzgojno-kulturne svetovalce (it. AEC)**, svetovalce za komuniciranje, podredne funkcije itd.) sestaja, vsaj enkrat mesečno, po možnosti v času in na načine, ki najbolj ustrezajo notranji kompleksnosti šole, tj.

med delovnim časom ali v dodatnih ali funkcionalnih urah (kot to predvidevata 28. in 29. člen vsedržavne kolektivne delovne pogodbe (CCNL) 2006/2009), tako da je sodelovanje v dejavnostih skupine vključeno v nadomestilo za učitelje in profesorje, že dogovorjeno med dopolnilnimi pogajanci ustanove. Skupina, katere delo usklajuje šolski ravnatelj ali njegov pooblaščenec, se lahko opre na svetovalne storitve in/ali nadzor zunanjih ali notranjih strokovnjakov, tudi na podlagi sporazumov z institucionalnimi ali zasebnimi socialnimi subjekti, in jih, odvisno od potreb (na primer v večstopenski šoli ali šoli z več izobraževalnimi smermi) organizira tudi po posameznih stopnjah šolanja.

Na začetku vsakega šolskega leta skupina učiteljskemu zboru predlaga načrt ciljev, ki jih je treba uresničiti, in dejavnosti, ki jih je treba izvesti; predlogi so vključen v Letni načrt za vključevanje, učiteljski zbor pa ob koncu vsakega šolskega leta preveri dosežene rezultate.

2. Načrt izobraževalne ponudbe (it. P.O.F.) šole mora vsebovati:

⌘ konkretno programsko zavezanost k vključujoči šoli, ki temelji na natančni analizi stopnje inkluzivnosti in na ciljih za njeno okrepitev, ki jih je treba uresničevati v smislu horizontalnega povezovanja praks vključevanja na vseh področjih kurikularnega pouka, vodenja razredov, organizacije šolskega časa in prostora ter navezovanja odnosov med učitelji, učenci in družinami;

⌘ merila in postopke za "funkcionalno" izkoriščanje obstoječih strokovnih virov, pri čemer ima prednost "kvalitativna" logika in ne zgolj kvantitativna logika razporejanja osebja, na podlagi projekta vključevanja, ki se izvaja skupaj z družinami ter socialnimi in zdravstvenimi službami in ki ponovno poudarja "pedagoški" vidik učnega procesa in posebno področje pristojnosti šole;

⌘ zavezanost k sodelovanju v ukrepih usposabljanja in preventive, dogovorjenih na deželni ravni.

3. Z odkrivanjem, spremljanjem in vrednotenjem stopnje inkluzivnosti šole naj bi v celotni vzgojno-izobraževalni skupnosti okrepili zavedanje o osrednji vlogi in horizontalne prepletenosti procesov vključevanja v povezavi s kakovostjo vzgojno-izobraževalnih "rezultatov". Na podlagi teh ukrepov bo mogoče izpeljati tudi realne kazalnike, na katerih bodo temeljili organizacijski in kulturni načrti za izboljšanje. V ta namen se lahko uporabijo strukturirana orodja, ki so na voljo na spletu [kot na primer "Indeks za vključevanje" ali projekt "Quadis" (<http://www.quadis.it/jm/>)], ali orodja, opredeljena na deželni ravni. Uporabi se lahko pristop, ki temelji na modelu MKF SZO in z njim povezanih pojmov *ovir* in *olajševalcev*.

UKREPI NA OBMOČNI RAVNI

Smernice dodeljujejo ključno vlogo OPC - Območnim podpornim centrom, ki predstavljajo vmesni člen med javno upravo in šolami ter med samimi šolami, kot tudi podporno mrežo za proces vključevanja, strokovni razvoj učiteljev in razširjanje najboljših praks.

Same šole pa se morajo tudi s povezovanjem v mreže šol zavezati, da si bodo prizadevale za uresničevanje sporazumov in dogovorov, sklenjenih z lokalnimi socialnimi in zdravstvenimi službami (lokalna javna zdravstvena podjetja, it. **ASL, občinske in pokrajinske socialne in šolske službe**, zasebne socialne in prostovoljne organizacije, **prefekture** itd.), katerih cilj je vključiti storitve "za posameznika" v šolsko okolje z namenom preventive in podpore, kot določa Zakon št. 328/2000. Ti sporazumi bi morali predvideti skupne postopke za dostop do različnih storitev za učence in dijake s PVIP, ki so prisotni v šoli.

Opozoriti je treba tudi, da morajo brez poseganja v naloge in sestavo PMDS, ki so opredeljene v prvem, tretjem in četrtem odstavku 15. člena Zakona št. 104/92, njihove naloge vključevati tudi vse PVIP, saj je v samem zakonu št. 104/92 navedeno, da so zadolžene za vključevanje učencev s posebnimi potrebami v šolo kot tudi "za vse druge dejavnosti, povezane z vključevanjem učencev z učnimi težavami".

V vsakem primeru morajo OPC tesno sodelovati z PMDS oziromai DMDS, katerih ustanavljanje priporočajo Smernice z dne 4. avgusta 2009.

OCV - Območni centri za vključevanje

Vloga novih **OCV (Območni centri za vključevanje, it. CTI)**, ki se lahko določijo na ravni območne mreže in se bodo morali povezati ali prevzeti že obstoječe **Območne centre za vključevanje učencev s posebnimi potrebami**, **Centre za dokumentiranje vključevanja učencev s posebnimi potrebami v šole (it. CDH)** ter **Območne centre za pomoč pri vključevanju učencev s posebnimi potrebami (it. CTRH)** - je strateškega pomena tudi za oblikovanje pogojev za izvajanje 50. člena UZM št. 5 z dne 9. 2. 2012, spremenjene z Zakonom št. 35 z dne 4. 4. 2012, ki v odstavku b) določa "za vsako šolo opredelitev avtonomnega osebja za redne didaktične, vzgojne, upravne, tehnične ali pomožne dejavnosti, potrebne za razvijanje odličnosti, podpornih dejavnosti, vključevanja in pomoč učencev s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami ter za načrtovanje potreb po šolskem osebju, tudi za namen podaljšanja šolskega časa", v odstavku c) "vzpostavitev [...] območnih mrež šolskih ustanov za doseganje optimalnega upravljanja človeških, instrumentalnih in finančnih virov", v odstavku d) "opredelitev osebja v mreži za uresničevanje ciljev iz odstavka c) ter za vključevanje učencev s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, trajno izobraževanje, preprečevanje opustitve šolanja in spopadanje z neuspehi pri šolanju in usposabljanju ter s pojavi ustrahovanja v šolah, zlasti na

področjih, kjer sta revščina in opustitev šolanja najbolj povezana" ter, nenazadnje, v odstavku e) "vzpostavitev osebja iz odstavkov b) e d) [...] na podlagi delovnih mest, ki ustrezajo potrebam posameznih šol, mreže šol in pokrajinske ravni za vsaj triletno obdobje, tudi kar zadeva delovna mesta za podporni pouk, z izjemo potreb, ki pogojujejo letno preoblikovanje strukture delovnih mest."

Če zaradi razlogov, povezanih z kompleksnostjo določenega ozemlja, OPC ni mogoče ustanoviti ali njihovo delovanje ni učinkovito, se posamezne šole preko **Delovne skupine za vključevanje** povežejo z ustreznimi OPC.

Poudariti je treba, da mora imeti skupina učiteljev, ki zagotavljajo delovanje OPC ali tudi OCV, ustrezne kompetence, da lahko šolam in sodelavcem zagotovijo praktično podporo s svetovanjem in usmerjenim usposabljanjem. Potrebna je torej "specializacija" v smislu poglobljenega strokovnega znanja na področju PVIP. Z vidika invalidnosti so to predvsem učitelji, ki so strokovno usposobljeni za podporne dejavnosti, pa tudi kurikularni učitelji z izkušnjami na področju novih tehnologij za vključevanje. Za področje posebnih razvojnih motenj se lahko določijo učitelji, ki so opravili magisterij in/ali programe izpopolnjevanja na področju "Didaktike in psihopedagogike za specifične učne težave" ali ki imajo dokumentirane in potrjene izkušnje na tem področju, začeni z nalogami in izkušnjami, pridobljenimi v projektu **Nove tehnologije in invalidnost**, ki se izvaja od leta 2006. Tudi v tem drugem primeru je zaželeno, da ima učitelj, ki nudi storitve v okviru OPC ali OCV, ustrezna strokovna znanja na področju novih tehnologij, saj se lahko slednje uporabljajo tudi v projektih za odpravljanje jezikovne in kulturne prikrajšanosti, vključno z vpeljavo ciljnih učnih programov.

Izobraževalne ustanove, ki želijo ustanoviti OCV, lahko svojo kandidaturo naslovijo obrnejo neposredno na pristojni Deželni šolski urad.

Vljudno naprošamo vas, da s Smernicami seznanite tudi učiteljske zbornice ali njihove predstavnike in vas pozivamo, da z vsebino te okrožnice, ki bo objavljena tudi na spletni strani Ministrstva in na mreži Intranet, seznanite čim večji krog skupnosti.

V zaupanju v odprtost in pozornost oddelkov Uprave in vseh, ki jim je namenjena ta okrožnica, se vam zahvaljujemo za sodelovanje.

VODJA ODDELKA

Podpis *Lucrezia Stellacci*